

РІВЕНЬ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО НАУКОВО – ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

**Шквиря Н.О., аспірант,
Таврійська державна агротехнічна академія**

Постановка проблеми. Стрімкі зміни, що відбуваються на Україні визначають нове відношення і пріоритетну увагу до питання інноваційного розвитку без якого будь яка держава приречена на неминуче відставання.

Особлива роль при цьому належить процесу інтенсифікації технологічних змін, які відбуваються в сучасному міжнародному конкурентному середовищі. Конкурентноздатність будь якої національної економіки на всесвітньому ринку, особливо в умовах формування суспільства наукового знання, визначається науково – технічним потенціалом, що мається в ній і досвідом ефективного його використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку науково –технічного потенціалу приділяється велика увага. Дослідження із цього питання здійснюють Дацій О.І., Василенко В.О., Сухоруков А.І., Данілов О.Д., Ілляшенко С.М. та ін. Проте проблеми ефективного використання науково – технічного потенціалу залишаються недостатньо вивчені.

Виклад основного матеріалу. Науково – технічний потенціал представляє собою сукупність інтелектуальних, трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, які зосереджені в наукових, консультаційних, інформаційних і інших формуваннях для здійснення наукових досліджень і розробок з метою отримання нових результатів в виробництві.

Організаційно – економічна сутність науково – технічного потенціалу закладається:

- по –перше, в тому, що він представляє собою певні організаційні форми науково – технічної діяльності, в результаті функціонування яких забезпечується виробництво науково – технічної продукції (нової техніки і технологій, окремих прийомів і методів організації виробництва нових сортів, порід тварин тощо);

- по-друге, в тому, що освоєння науково – технічної продукції безпосередньо в сільськогосподарському виробництві дає певний соціально – економічний ефект і забезпечує ефективне його ведення і розвиток.

Окремі автори визначають науково – технічний потенціал як систему, що включає науку, освіту і технічний потенціал виробництва або як сукупність факторів (інтелектуальних і матеріальних), що визначають рівень, строки створення і масштаби розповсюдження нових технологічних систем в суспільному виробництві.

Часто науково – технічний потенціал ототожнюють з науковим потенціалом. Під науковим потенціалом розуміють здатність країни розвивати наукові і технічні знання. До наукового потенціалу відносяться обсяг накопичених знань, чисельність вчених, інженерів і іншого персоналу, які зайняті дослідженнями і розробками, їх кваліфікація і результативність праці; матеріально – технічна база науки; якісний рівень організації і управління науковими дослідженнями і розробками; масштаби практичного використання зарубіжного науково – технічного досвіду.

Важливим показником тут являється обсяг і якість вже накопичених знань, а також ступінь їх готовності до практичного застосування. Науковий потенціал залежить також від структури і організації управління науковими дослідженнями і розробками, від концентрації зусиль на рішенні важливих задач, від рівня спеціалізації між науково – дослідними центрами, широти і ефективності роботи системи формування і розповсюдження науково – технічної інформації, від спрямованості суспільства на інноваційний розвиток, наявності кадрів вищої кваліфікації.

Аграрна наука як система являється частиною всього агропромислового комплексу, який в свою чергу, є органічною складовою частиною всього господарського комплексу країни.

Основними блоками (підсистемами) аграрної науки є: земля і землекористування; рослинництво; тваринництво; механізація і електрифікація; зберігання і переробка сільськогосподарської продукції; економіка, організація, управління і право. Кожної із вказаних підсистем відповідають свої конкретні науки, властиві лише аграрній науці і ті, що займаються виробництвом і накопиченням знань для ефективного використання землі, вирощування сільськогосподарських культур, виробництва тваринницької продукції, механізації, переробки, розвитку економіки і удосконалення організації, як окремих процесів, так і всього агропромислового виробництва в цілому.

Ціллю функціонування аграрної науки є подальше поглиблення і розширення досліджень, підготовка науково обґрунтованих розробок (рекомендацій) по ефективній організації і технології виробництва сільськогосподарської продукції і її переробки для стійкого забезпечення населення країни продуктами харчування високої якості в необхідних обсягах і асортименті, іншими сировинними ресурсами, які є конкурентоспроможними на внутрішньому і зовнішньому ринках а також забезпечення продовольчої безпеки країни.

Організаційна система аграрної науки характеризується значною різноманітністю різних наукових організацій. До них відносяться: УААН та 127 науково-дослідних інститутів і їх філіали, науково – дослідні відділи або сектори ВУЗів, учбово – наукові комплекси, науково – дослідні станції, дослідні станції, агрометеліоративні станції, конструкторські організації, проектні організації, проектно – технологічні організації, ботанічні сади, дослідні поля, стаціонари, заповідники і заказники.

Ведучим блоком аграрної науки є Українська академія аграрних наук (УААН)зі всіма підвідомчими їй науковими організаціями.

Всього на цей час в УААН діють 127 бюджетних наукових установ та організацій. Науково-дослідні установи УААН об'єднані у 8 галузевих відділень, а саме: землеробства, рослинництва, зоотехнії, ветеринарної медицини, харчової і переробної промисловості, механізації і електрифікації сільського господарства, аграрної економіки і земельних відносин, регіональних центрів наукового забезпечення агропромислового виробництва.

Таблиця 1

Розробки наукових установ Української академії аграрних наук
та їх освоєння у виробництві в 2004 році

Відділення	Завершено розробок	Проведено виробничу перевірку	Рекомендовано для перевірки в регіональних центрах	Рекомендовано виробництву для освоєння	Освоєно виробництвом
Землеробства	170	146	115	213	115
Рослинництва	369	251	188	234	172
Зоотехнії	190	148	94	224	132
Ветеринарної медицини	61	61	-	61	34
Харчової і переробної промисловості	58	48	15	58	43
Механізації та електрифікації	77	69	27	65	34
Аграрної економіки і земельних відносин	56	10	5	30	11
Регіональних центрів наукового забезпечення АПВ	80	158	63	199	176
Всього	1061	891	517	1084	714

Як показують дані найбільша кількість завершених розробок УААН в 2004р. приходить на рослинництво, зоотехніку та землеробство відповідно 369од., 190од. та 17од. Проте слід зауважити, що види інноваційної продукції за формою, змістом, умовами та можливостями реалізації досить різні і мають різне практичне значення, а також різний вплив на виробничо-господарську діяльність організаційно-правових структур.

До цього блоку аграрної науки відноситься група наукових організацій, що підпорядковуються Міністерству аграрної політики України. Це різні наукові установи, навчальні заклади, Національний аграрний університет, Державний департамент продовольства та Держкомлісгосп.

Основною рушійною силою науки є її кадровий потенціал (таблиця 2).

Таблиця 2

Структурний склад робітників сільськогосподарських наукових організацій
Запорізькій області, чол.

Категорії робітників	Роки			Відхилення 2005р. до 2004р.
	2003р.	2004р.	2005р.	
Всього зайнято працівників	422	283	300	-122
із них дослідники	201	130	133	-68
техніки	110	88	91	-19
допоміжний персонал	46	37	37	-9
інші	65	28	39	-26

Аналіз динаміки структурного складу робітників наукових організацій Запорізької області за період з 2003р. по 2005р. свідчить що за останній час інтенсивно здійснюється скорочення чисельності всіх категорій працівників (у 2005р. по відношенню до 2003р. на 122 чол), особливо інтенсивно зменшується штат дослідників, за аналізуемий період на 68чол. Скорочення розміру фінансування сільськогосподарських наук, низький престиж наукової праці та соціальний статус науковців, невиконання норми закону щодо встановлення відповідного рівня заробітної плати наукових працівників призводять до відтоку талановитої молоді, старіння наукових колективів і, як наслідок, погіршення можливостей відтворення кадрового потенціалу.

Іншою складовою науково –технічного забезпечення є фінансування сільськогосподарських дослідних робіт (таблиця 3), розглянемо на прикладі Запорізької області.

Таблиця 3

Джерела фінансування сільськогосподарських науково дослідних робіт
Запорізькій області, тис.грн.

Джерела фінансування	2005р	%
власні кошти	1899,1	36,3
кошти державного бюджету	3307,5	63,2
кошти місцевих бюджетів	25,0	0,5
кошти іноземних держав	-	
кошти позабюджетних фондів	-	
Всього	5231,6	100

Як показують дані таблиці 3 загальний обсяг фінансування науково - дослідних робіт з аграрного напрямку у 2005р. становив 5231,6 тис.грн. Особливу роль у фінансовому забезпеченні розвитку науково –технічної діяльності відграють бюджетні асигнування, які займають найбільшу питому вагу (63,2%) у структурі джерел фінансування.

Таблиця 4

Кількість завершених науково – технічних розробок в Запорізької області,
2005р., тис.грн.

Вид робіт	2005р.	%
Кількість закінчених робіт, всього	33	100
у.т.ч. по створенню нових видів техніки	1	3,0
по створенню технологій:	20	60,6
з них ресурсощадних	16	-

створення нових сортів рослин та порід тварин	12	36,4
---	----	------

Незважаючи на складний фінансовий стан більшості наукових організацій, скорочення певної частини наукових кадрів, кількість робіт, які виконувались науковими організаціями Запорізької області склала 33 розробки. Позитивним є те ще більшість розробок (16од.) приходиться на ресурсоощадні технології (16од.) та на створення нових сортів рослин та порід тварин (12од.)

Отже проведений аналіз науково – технічного потенціалу Запорізької області свідчить про деяке погіршення стану аграрного науково – технічного потенціалу. На це впливає багато різноманітних причин, серед яких відсутність фінансових можливостей сільськогосподарських підприємств, відсутність програм, спрямованих на підвищення інноваційної активності аграрних підприємств та наукових установ, недостатня кількість та кваліфікація наукових кадрів, погіршення матеріально – технічної бази, недосконала система правового забезпечення інноваційної діяльності.

В умовах здійснення економічних реформ, спрямованих на забезпечення стабілізації і переходу до економічного зростання, необхідна розробка системи заходів для збереження науково – технічного потенціалу з обліком його структурної перебудови і розширення ринкових механізмів формування і розвитку. Збереженню і розвитку науково – технічного потенціалу будуть сприяти державні (регіональні) і недержавні (в тому числі іноземні) фонди підтримки; проведення спільних досліджень з установами ведучих наукових центрів за кордоном і іноземними підприємствами; комерціалізація науково – інформаційної діяльності, розробка системи інноваційної діяльності ринкового типу.

На сучасному етапі тільки держава спроможна зупинити руйнування накопиченого науково – технічного потенціалу України, забезпечити формування необхідних для наукових робіт обсягів фінансових і других видів ресурсів і спрямувати їх за допомогою державних довго- і

короткострокових програм на пріоритетні напрямки науково – технічного прогресу.

Однак збереження і розвиток науково – технічного потенціалу нашої країни зв'язано як з відновленням економічного зростання, яке забезпечує попит на наукову продукцію, так і з формуванням інноваційного потенціалу, представленого підприємствами, що будуть доводити результати науково – технічної діяльності до їх практичного використання, а також організаціями, які обслуговують ринок інноваційних послуг.

Література:

1. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України/ Олександр Іванович Дацій. — К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2004. — 428с.
2. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность. / Кокурин Д.И. – М.: Экзамен, 2001. – 576с.
3. Павленко І.А.. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України: Монографія / І.А. Павленко. – К.: КНЕУ, 2007. – 248с.
4. Ситник В.П. Нові напрями розвитку науково – технічного прогресу / В.П. Ситник // Вісник аграрної науки. – 2001. - № 12. – С. 5-8.